

LITTERATURGUIDE

til Neil Gaimans

Coraline

KAREN LISE
SØNDERGAARD BRANDT

Litteraturguide til Neil Gaimans *Coraline. Graphic novel*

© Karen Lise Søndergaard Brandt

og Høst & Søn / Rosinante&Co, København 2009

1. udgave, 1. oplag, 2009

Omslagstegning: P. Craig Russell

Grafisk tilrettelæggelse og omslagsdesign: Mette Plesner

Produktion: Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 2009

Høst & Søn er et forlag i Rosinante&Co

Købmagergade 62, 4. | Postboks 2252 | DK-1019 København K

www.rosinante-co.dk | www.hoest.dk

Indhold

- 4 **Indledning:** Bag den lukkede dør
- 6 **Gysergenren:** Verden på vrangen
- 13 **Graphic novel:** Billeder med stemme
- 16 **Synsvinkel:** Et dobbelt blik
- 19 **Muligheder for perspektivering**
- 21 **Forslag til gys og graphic novels**

Indledning

Bag den lukkede dør ...

Neil Gaimans prisbelønnede graphic novel Coraline er en gyserfortælling, der i ord og billeder tager læseren med på en uhyggelig rejse bag den lukkede dør, der adskiller normalverdenen fra dens vrangbillede. Bag dén dør bliver det allermest velkendte og fortrolige til det allermest skræmmende. Romanen byder ikke kun på et godt gys, men giver også mulighed for at arbejde med, hvor gysset kommer fra – og hvorfor den lukkede dør bare MÅ åbnes ...

Coraline kan læses fra 6. klasse, men romanens særlige form og dens mange lag og muligheder for undervisningsdifferentiering, gør den også velegnet til litteraturundervisning på overbyggningsniveau.

Coraline er flyttet med sin familie ind i et stort, gammelt hus. Øverst bor en mærkelig gammel mand med et hemmeligt muse-cirkus. Nederst bor Frk. Spink og Frk. Forcible, to aldrende divaer, der lever i fortiden, men kan læse fremtiden i teblade. Midt imellem bor Coraline med sine alt for fortravlede forældre. Coraline har sommerferie, og hun keder sig frygteligt i det gamle hus. En dag, da regnen siler ned, går hun på opdagelse. Hun opdager en låst dør i ”den fine stue”, som viser sig ikke at føre nogen steder hen. Moren forklarer, at døren engang har ført ind til lejligheden ved siden af, men nu er hullet muret til, døren lukket og nøglen gemt godt af vejen.

Trods kryptiske advarsler fra både de synske frøkener i stuen og cirkusmusene fra første sal, drages Coraline mod den underlige dør. Frøkenerne Spink og Forcible har udstyret hende med

en sten med hul i, en slags talisman, der skal beskytte hende mod de farer, de ser i tebladene. Med stenen i lommen bevæger Coraline sig hen mod døren – og finder den åben. Døren er ikke længere blændet, men fører hende gennem en mørk og fugtig gang til en lejlighed, der til hendes store overraskelse er magen til deres egen. Gulvtæppet, billederne på væggen, tapetet, alt er det samme, og så alligevel slet ikke. For i lejligheden bor et par, der ligner, taler som – og opfører sig præcis som hendes forældre, men der, hvor øjnene burde være, har de store, sorte knapper. ”Den anden mor” og ”den anden far” har gjort alt parat til Coraline. Det er som om, de har ventet hende længe, og selvom hun er lidt bange, nyder hun opmærksomheden, den sprødstegte kylling og sit spændende ”andet værelse” med levende bøger og legetøj. Coraline går på opdagelse i lejligheden, hvor alt det, hun kender hjemmefra, er blevet vendt på hovedet. Den gamle mand fra første sal har rotter i stedet for mus, og frøkenerne Spink og Forcible holder non-stop-varieté, hvor de krænger de gamle kroppe af, og træder ud som smækre, unge sild.

Den anden verden er mærkeligt forvrænget og kriblende spændende – ”meget mere interessant end derhjemme”, fortæller Coraline sin ”anden” mor og far. De vil have hende til at blive ”altid og for evigt”, som ”en lykkelig familie”. Hun skal bare lige lade dem sy knappeøjnene i hende, og så er alt det spændende hendes. Men Coraline siger nej, og går tilbage til den gamle lejlighed, som hun imidlertid finder tom. Hendes forældre er forsvundet. Coraline aner uråd, og går igen gennem den forbudte dør, for at lede efter dem. Her finder hun kun sin anden mor, som vil gøre alt for at få Coraline til at blive. Selv låse hende inde i et spejl. Nu starter Coralines kamp for at befri sig selv, sine forældre og de andre børn bag spejlet, hvis hjerter og

sjæle den anden mor har stjålet. Med sin egen sjæl som indsats, udfordrer hun den anden mor til en djævelsk ”gem-og-find-leg”. Hvis Coraline vinder, skal den anden mor befri dem alle, hvis hun taber, får den anden mor en datter med sorte knapper i stedet for øjne ... altid og for evigt.

Gysergenren

Verden på vrangen

Gyseren har rødder i den mere end 200 år gamle tradition for gotiske fortællinger. Mary Shelleys *Frankenstein* (1818) og Bram Stokers *Dracula* (1897) hører til de mest kendte gotiske romaner og har begge haft stor indflydelse på, hvordan genren fortolkes i dag. Stephenie Meyers populære *Twilight*-serie er et aktuelt eksempel på, at interessen for gys og vampyrer langt fra er død. Gotisk litteratur opstod som en modreaktion på oplysningstidens idéer om realisme, kølig klarhed og rene linjer, og gotisk litteratur er da også alt andet end dét. I den gotiske litteratur gives der plads til alt det fortrængte, forbudte og farlige. Her er hjem søgte slotte, blafrende stearinlys i kandelabrene, dånende borgfruer, underjordiske gange, knirkende døre, monstre og vampyrer ... listen er lang og velkendt for de fleste. Vi er så fortrolige med gyserelementer fra litteratur, film og computerspil, at der efterhånden skal meget til at skræmme – ikke mindst, når det gælder børn og unge. Der er da også masser af eksempler på både litteratur og film, der bruger målgruppens kendskab til genrens mest klichéfyldte kendetegn på en bevidst overdrevet måde, så det skræmmende bliver komisk. Gys og latter er tæt forbundne. Vi griner eller gyser af det overraskende og uventede, når dét, der ikke må ske, sker.

Gyseren er – måske mere end nogen anden genre – afhængig af samspillet med læseren. Effekten er i fokus, og hvis gyset udeliver, ”virker” gyseren ikke efter hensigten. Derfor er opbygningen af gyset, fortællingens komposition, også særligt vigtig. Rikke Schubart beskriver i sin bog om gysergenren *I lyst og død* (Schubart 1993) tre positioner, der kendetegner gyserens opbygning: Indgang – udvikling – udgang.

Indgangen er det sted, eller den tilstand, der sætter rammen om de følgende begivenheder. Meget ofte vil indgangspositionen bestå af en realistisk ramme om de (ofte overnaturlige) begivenheder, der følger. Realismen skaber et genkendeligt udgangspunkt for gyset, og gør det dermed endnu mere nærværende og uhyggeligt. Hovedpersonen befinder sig her i en ordnet form for mangeltilstand – roligt, men kedeligt, noget måske. I Coralines tilfælde er kedsomheden næsten dræbende. Det er tydeligt for læseren, at det ikke kan fortsætte, og på den måde bliver stilheden og den støvede tilstand ildevarslende. Den mystiske dør er en symbolsk markør af den blanding mellem fascination og frygt, der sætter handlingen i gang: jeg burde ikke, jeg tør ikke, men jeg gør det alligevel! Samtidig markerer døren en helt konkret overgang fra indgangspositionen til udviklingspositionen.

Udviklingen er gyserfortællingens kaotiske midte. Her er døren åbnet, trolden oppe af sin æske, og der er ingen vej tilbage. I *Coraline* er dette kaos en spejlvendt forvrængning af den verden, Coraline kender. Netop det, at den ”anden” verden er så hjemlig og fortrolig, gør den endnu mere skræmmende. Men den anden verden er ikke udelukkende rædselsvækkende. Den er også fascinerende, fordi den kan opfylde den mangeltilstand, der var årsagen til, at Coraline overhovedet åbnede den forbud-

te dør: ”Vi lytter til dig og leger med dig og ler sammen med dig. Din anden mor vil bygge hele verdener, du kan gå på opdagelse i, og rive dem ned igen hver aften, når du er færdig. Hver dag vil være bedre og skønnere end dagen før”. Den anden verden tilbyder Coraline alt. Selv gule gummistøvler med form som frøer. Denne dobbelthed, at det skræmmende også er forbundet med fascination og lyst, er typisk for genren, helt parallelt med læserens oplevelse af gysset som noget næsten frydefuldt.

Udgangen repræsenterer en tilbagevenden til en normalt tilstand, hvor det gode har vundet over det onde. Udgangen vil ofte vise hovedpersonen i et nyt lys. I mødet med det onde har hovedpersonen vist sig at være stærkere end først antaget, og der er sket en udvikling i løbet af fortællingen, der gør hovedpersonen i stand til at møde nye udfordringer. Udgangen markeres tydeligt i *Coraline*. Coraline smider symbolsk den anden mors hånd ned i brønden, og lægger de tunge brædder henover. Ondskaben er forsejlet. Hun afleverer den beskyttende talisman tilbage til frøkenerne Spink og Forcible, fordi hun ikke har ”brug for den længere”, og da hun skal sove om aftenen, er det for åbent vindue og med bevidstheden om, at selv den frygtede skolestart ikke kan skræmme hende længere.

Gyserfortællingen har mange lighedspunkter med eventyret og den fantastiske fortælling. Den tredelte komposition, hovedpersonens prøvelser og udvikling, og modsætningen mellem det realistiske og det overnaturlige. Genrerne stiller krav til læserens evne til at gå ind på fiktionens præmisser og glemme sin forestilling om ”virkeligheden” for en stund. Gyserforfatteren Stephen King har udtrykt, at gyser- og fantasyfortællinger kræver gode ”forestillingsmuskler” og en ”veltrænet” fantasi hos

læseren. Set i dét lys, rummer gysergenren også et didaktisk potentiale. Gysergenren er ikke nødvendigvis lig med underlødigt splat, men kan udfordre og udvikle læserens fiktionskompetence, som blandt andet omfatter evnen til at knytte genretræk og litterære konventioner med en særlig læsemåde.

Litteraturarbejde med gysergenren

Ifølge slutmålene for danskfaget (sprog, litteratur og kommunikation) skal eleverne ”have indsigt i sprog, teksters og forskelligartede mediers æstetik og gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation”. Æstetik vedrører ikke kun det kunstneriske udtryk, men også modtagerens oplevelse af det, og gysergenren er netop kendetegnet ved et meget tydeligt samspil mellem tekst og læser. Eleverne kan gennem genarbejdet få en oplevelse af, at de som læsere er aktivt medskabende.

- **Førelæsning:** Eleverne vil have et indgående kendskab til gysergenren, som kan aktiveres inden det videre litteraturarbejde. Gyserfortællingen bruger læserens forventning til teksten til at skabe gysset. På den ene side ”fodres” læseren med kendte genretræk, der bekræfter forventningen til, at der skal ske noget særligt og uhyggeligt. På den anden side virker gysset for alvor først, når vores forventning brydes, og gysset kommer bag på os. En indledende førelæsningsaktivitet kan bestå af en brainstorm eller et mind-map på tavlen, hvor eleverne i fællesskab nævner de gyserkomponenter, de kender. Udsagnene kan efterfølgende uddybes, forklares og opdeles i kategorier. ”Uhygge” kan være alt fra en snigende

fornemmelse af, at noget er galt, til virkningsfulde chokeffekter, ligesom gysset kan være forklarligt indenfor rammerne af det normale, eller uforklarligt, måske overnaturligt. Rikke Schubart refererer til to hovedkategorier indenfor gysergeneren: terror/skræk (hvor det "onde" ligger indenfor rammerne af det realistiske, fx i form af en seriemorder), og horror/gys (som indeholder overnaturlige elementer, gerne i form af et monster). Gysset kan være læserens/beskuersens alene, som når hovedpersonen ikke ved, at monstret er lige i hælene, eller deles med personerne i fortællingen.

Lad gerne samtalen om gysers virkemidler udfolde sig, så eleverne bevidstgøres om det univers, de skal arbejde med. Afhængigt af klassetrin kan gysersamtalen ende i en diskussion omkring gysers tiltrækningskraft, den særlige dobbelthed, som forfatteren Peter Mouritzen har beskrevet i sit essay "Gysets børn":

"Det er naturligvis ikke fordi vi er *gode* mennesker, der pænt og anstændigt lader os skræmme af vold og ondskab, at vi gys. Men tværtimod fordi vi har en eller anden ubestemmelig, uerkendt *lyst til gys*. Det er en drift. Det er den gamle kamp mellem grisebassen og englebassen i os. Det er grisebassen, der kræver lege- og spillerum – skubber englebassen til side og grynter: *Nu er det min tur!*" (Mouritzen 1992)

- **Under læsningen:** Læseoplevelsen bør så vidt som muligt give mulighed for den enkelte elevs fordybelse i teksten, så gysset kan få lov til at udfolde sig. Den første gennemlæsning kan ske i eget tempo, eller fortællingen kan deles op, så det på forhånd aftales, hvad der læses til hver undervisningsgang. Undervejs noterer eleverne, hvad de støder på af gys i teksten. Notaterne inddeles i HVOR (sidedetal i bogen),

HVAD (hvilket gyserelement), HVORFOR (begrundelse for, hvorfor dette element skaber uhygge) og DET MINDER MIG OM ... (hvis eleven er stødt på samme eller lignende gysetræk i andre sammenhænge).

- **Efter læsning:** Efter første gennemlæsning arbejdes der med fortællingens komposition ud fra Rikke Schubarts gyserspositioner: indgang, udvikling, udgang. Lad elevernes notater fra første gennemlæsning udgøre grundlaget for det videre arbejde med teksten. I arbejdet med "indgangen" fokuseres især på den mangeltilstand, der sandsynliggør Coralines tiltrækning af det farlige "andet hjem". Hvordan er Coraline og hendes tilværelse beskrevet? Hvornår opdager vi, at der er noget galt – at tilstanden af ro og harmoni ikke kan fortsætte? Forstår vi hende? Det er vigtigt, at eleverne først og fremmest lægger mærke til, hvordan positionerne skifter. Dels, hvordan noget i Coraline arbejder hen imod et brud, dels hvordan bruddet rent faktisk finder sted i fortællingen: overgangen mellem den primære og den sekundære "anden" verden. Udviklingspositionen er der, hvor gyset for alvor udfoldes. Her kan arbejdes med fokulæsning af udvalgte passager, og eventuelt med opbygningen af gysset ud fra en klassisk plot- eller berettermodel. Elevernes noter udgør grundlaget for en fælles samtale om, hvordan gysset opbygges i fortællingen. Desuden er det væsentligt at lægge mærke til, hvordan gysertællingen, ligesom eventyret og den fantastiske fortælling, er bygget op omkring modsætninger og brud mellem harmoni og kaos. Modsætninger er et væsentligt træk i al fiktion. Her skabes spænding, konflikt og mulige løsninger. Men modsætningerne i gysertællingen vil ofte være af en særlig art. Uoverkommelige modsætninger kan

opløses i gyseren, som ofte opererer omkring modsætningen mellem ond/god, levende/død (fx monstre – eller ”den anden mor”) og menneske/dyr (fx vampyrer, spøgelser eller talende katte). Lad eleverne lede efter modsætningerne i *Coraline*, og tal om, hvordan modsætningsforholdene udfoldes – og måske opløses – i fortællingen. Her er mulighed for et mere dybdegående fortolkningsarbejde, fordi netop modsætningsparrene ofte spiller på kulturbestemte forestillinger om tilværelsen, vores frygt, fortrængninger og tabuer. I fortællingens udgang genoprettes harmonien. Her er det vigtigt at slå ned på, hvad der er sket med Coraline. Hvad har hun lært? Hvordan har hun forandret sig? Hvad er der sket i forholdet til forældrene? Det er også i fortællingens udgang, at fortællingens budskab eller måske morale vil blive tydelig. Gyseren kan have en mere eller mindre eksplisit opdragende hensigt, den kan opmuntre til- eller advare imod at åbne dragende døre mod det farlige ukendte. Fortolkningsarbejdet kan lede hen imod en forståelse af gyseren som en genre, der helt grundlæggende handler om vores syn på ondskab og om nødvendigheden af, som i det gamle eventyr, at ”lære frygten at kende”.

Faglitteratur om gysergenren

Peter Mouritzen: *Uskyldens øjne – debat og essayistik* (Apostrof 1992)

Rikke Schubart: *I lyst og død* (Borgen 1993)

Mette Trangbæk: ”Gyset ind i stuen” (I: *Mangfoldighedens Veje*, Høst & Søn 1997)

www.gyseren.dk

www.horrorsiden.dk

Graphic novel

Billeder med stemme

Betegnelsen graphic novel kan oversættes med grafisk eller tegnet roman, men ses også omtalt som billedroman. Det var den berømte amerikanske tegneserieskaber Will Eisner, der opfandt genrebetegnelsen i forbindelse med udgivelsen af *En kontrakt med Gud* fra 1979. Eisners tegneserie var mere alvorlig i sin tematik og eksperimenterende i sit formsprog end det tidligere var set, og han mente derfor ikke, at ordet ”comic” (den engelske betegnelse for tegneserier) passede til hans nyudvikling. Der er ikke tale om en fast afgrænset genre, men snarere en udvikling eller bevægelse indenfor tegneseriegenren, som låner tegneseriens udtryk til at formidle romanens indhold. Genrebetegnelsen sender samtidig et signal om, at det er ”rigtig” litteratur, der tales om. Tegneserier har for mange været forbundet med underholdende fritidslæsning af den slags, som ikke hørte hjemme i klasseværelset. Men det brede tegneseriebegreb rummer mere end det. Tegneserien kan bredt defineres som ”en sekvens af statiske, tegnede billeder, afgrænset af reelle eller imaginære rammer, i samspil med en eller anden form for tekst” (Christiansen og Magnussen 2006), og kan altså være alt fra en stribe i et ugeblad til en tegnet roman. Det væsentlige er, at tegneserier kommunikerer gennem ord og billeder. Hvor almindelig litteratur *fortæller* sin historie til læseren, kan man sige, at tegneserien også *viser* sin historie. Mainstream-tegneserien baserer sin ”fremvisning” på genkendelighed og helt faste fortælleskemaer, hvor der ikke levnes megen plads til læserens fortolkning. Graphic novels er typisk langt mere åbne og eksperimenterende, og læseren tilbydes en mere aktiv rolle, når genren fx benytter sig af inter- eller metatekstuelle referencer, skiftende synsvinkler og mere komplekse tematikker.

Graphic novels kan derfor udgøre en spændende ”anden udtryksform” (jf. Fælles Mål), og være med til at stille skarpt på genreforventninger og læsning af ord og billeder.

I undervisningssammenhæng giver graphic novels mulighed for at arbejde med og analysere både tekst og billeder. Tegningerne kan analyseres med samme grundighed og til dels også samme analyseapparat som filmbilleder (med fokus på montage, klipning, farvesætning osv.) For at få udbytte af genrepotentiale er det imidlertid vigtigt ikke at opretholde et skel mellem tekst- og billedanalyse, men at forholde sig til samspillet mellem udtryksformerne. Det er først, når den tegnede roman anskues som et hele, at genren bliver meningsfuld i undervisningssammenhæng.

Forslag til litteraturarbejde med Coraline som graphic novel

Ifølge slutmålene for danskfaget (sprog, litteratur og kommunikation) skal eleverne: ”tilegne sig kundskaber om trykte og elektroniske medier, billedkunst, film og drama og udtryksformernes sprog og æstetik”. *Coraline* giver mulighed for at arbejde med samspillet mellem udtryksformerne og dermed også skærpe forståelsen af, at medier kan kommunikere på flere niveauer.

Der kan arbejdes med den måde, tekst og billede supplerer hinanden på ved hjælp af følgende spørgsmål (med inspiration fra Christiansen og Magnussen 2006):

- Er forholdet mellem tekst og billede ILLUSTRATIVT (det vil sige, at billederne er underlagt teksten. Billederne illustrerer teksten, men det er muligt at forstå teksten uden billedet)?
- Er forholdet mellem tekst og billede FORANKRET (det vil sige, at teksten er underlagt billedet. Teksten forankrer billedet ved

at guide læseren til en fortolkning. I tegneserier kan en sådan forankring være en tekstboks i billedet, der præciserer, hvad læseren skal lægge mærke til)?

- Er forholdet mellem tekst og billede KOMPLEMENTÆRT (det vil sige, at de står i et ligeværdigt forhold til hinanden og ikke giver mening hver for sig. Måden, tekst og billede komplementerer hinanden på, kan variere)?

Det kan være vanskeligt at afgøre, om forholdet mellem tekst og billede er illustrativt, forankret eller komplementært, ikke mindst fordi de forskellige tekst/billede-relationer optræder side om side. Det væsentlige er, at eleverne får en fornemmelse af, at der kommunikeres på flere niveauer, og at tekst og billede så at sige fortolker hinanden. I arbejdet med *Coraline* er det desuden oplagt at lade forholdet mellem tekst og billeder indgå i arbejdet med gysergenren. Netop fordi gysergenren er så affektivt orienteret (den vil vække følelser i læseren), er det spændende at afsøge billedernes *effekt* i forhold til læseroplevelsen og gyset. Forstærkes gyset af billederne, eller trives uhyggen bedst i vores egen fantasi?

Læs mere om tegneserier og graphic novels

Hans-Christian Christiansen og Anne Magnussen:
”Tegneserieanalyse” i: Gitte Rose og Hans-Christian Christiansen: *Analyse af billedmedier – en introduktion* (Forlaget Samfundslitteratur 2006)

<http://horsensbibliotek.dk/blog/emneliste-graphic-novels.html>

<http://www.emu.dk/gsk/fag/bil/unforloeb/tvaerunforloeb/tegneserier.html>

www.seriejournalen.dk

Synsvinkel

Et dobbelt blik

Arbejdet med tegneserier giver mulighed for at konkretisere ”teknikken” bag synsvinkelbegrebet. På samme måde som en filmanalyse giver indblik i filmsprogets særlige kommunikationsform, giver tegneserien mulighed for at arbejde med konstruktionen af fortællingen. Når tegneserien kommunikerer på flere niveauer (gennem ord og billeder), er der også flere ”kommunikatører” på spil.

I *Coraline* er en stor del af teksten fortalt af en alvidende fortæller, som har direkte adgang til Coralines tanker og følelser. Men Coraline fungerer også selv som fortæller. Tekstbokse, tale- og tankebobler skaber variation i fortælleniveauerne, fx i romanens slutning. Her lader den alvidende fortæller os vide, at ”normalt var Coraline nervøs for den første skoledag efter ferien, men nu opdagede hun...”, hvorefter Coraline indtager fortællerpositionen, da hun tænker ”der er ikke noget i skolen, der kan skræmme mig mere” (s.184). Variationerne kan være med til at anskueliggøre, hvad det er, de forskellige fortælleniveauer kan og gør ved fortællingen.

Indenfor tegneserieanalysen taler man om endnu et fortælleniveau: det, der kommer til udtryk i tegningerne, den instans, der vælger, hvad vi skal se, og hvordan vi skal se det. I den sekvens, hvor Coraline første gang møder den tossede gamle mand med musecirkusset (s. 4), veksles der mellem forskellige slags afstand (total, halvtotal, halvnær, nær) og perspektiver (fugle-, normal- og frøperspektiv) på en særlig måde. Først kigger Coraline op på den hemmelighedsfulde førstesal (frøper-

spektiv). Her låner vi Coralines blik, og ser verden fra hendes synsvinkel. Dernæst zoomes der ud, og vi ser samtalen mellem de to udefra. Til sidst ses Coraline fra den gamle mands vinkel (fugleperspektiv). Den måde, billederne præsenterer de skiftende synsvinkler på, lægger et fortolkende lag ind over fortællingen. Vi får en fornemmelse af magtforholdet mellem de to. Coraline føler sig lille, måske lidt utryk ved situationen, og det er med til at skærpe en snigende uhygge i fortællingen.

Det er oplagt at analysere bidder af fortællingen med fokus på fortælleperspektivet, men det vil være for omfattende at opretholde dette fokus gennem hele fortællingen. Det interessante er, hvordan synsvinklen er med til at skabe en effekt og på den måde styre læseoplevelsen i en bestemt retning.

Litteraturarbejde med synsvinkel

Ifølge slutmålene for danskfaget skal eleverne blive i stand til at kunne ”gøre rede for litterære genrer, fremstillingsformer, fortælleteknikker og virkemidler”. Den tegnede roman giver mulighed for at arbejde med synsvinkel og fortælleteknik på en konkret måde.

Eleverne kan gruppevis arbejde med en selvvalgt scene i fortællingen og fokusere på synsvinkel i tekst og billede. Der skelnes mellem følgende typer synsvinkel:

Indre synsvinkel: her er direkte adgang til en persons indre tanker og følelser. Indre synsvinkel kan optræde i 3. person (hun tænkte på...) og i 1. person (jeg tænker på...)

Ydre synsvinkel: her er tale om en objektiv fortællerholdning og en scenisk fremstilling af det fortalte. Vi ser hændelserne udefra

som i en kameratelelinse, og kan kun "høre", det, der bliver sagt højt – ikke tanker og følelser. Vær opmærksom på, at billedsiden kan "sladre", så vi kan aflæse Coralines følelser, selvom de ikke er udtrykt i teksten.

Kombineret synsvinkel: her kombineres en ydre synsvinkel og en scenisk fremstilling med indre synsvinkel og indblik i en persons tanker og følelser.

Vekslede synsvinkel: her veksler fortælleren mellem indre synsvinkel hos flere forskellige personer. Den indre synsvinkel er næsten altid kombineret med ydre synsvinkel.

Alvidende synsvinkel: her bruges både vekslede og kombineret synsvinkel. En alvidende fortæller kan se alt og ved alt – også, hvad der er sket tidligere, og hvad der kommer til at ske. Den alvidende fortæller kan være mere eller mindre synlig i teksten, fx i form af kommentarer til det fortalte.

Det kan være svært at udrede synsvinklerne i en fortælling, der både bruger ord og billeder. Helt overordnet skal eleverne få en fornemmelse af, hvornår og hvordan fortællerkonstruktionen leder forståelsen af teksten i en bestemt retning.

- Hvornår er fortælleren (i ord og billeder) objektivt registrerende, og hvornår er fortælleren (i ord og billede) subjektiv og fortolkende?
- Hvornår og hvordan skabes der identifikation med Coraline som hovedperson?

Muligheder for perspektivering

Ifølge slutmålene for danskfaget (sprog, litteratur og kommunikation) skal eleverne kunne "fortolke, vurdere og perspektivere ældre og nyere dansk og udenlandsk litteratur samt sagprosa og andre udtryksformer på baggrund af såvel umiddelbar oplevelse som analytisk fordybelse".

Hvor arbejdet med genre og synsvinkel giver mulighed for analytisk fordybelse og fortolkning, sætter det perspektiverende litteraturarbejde romanen ind i en større helhed, og giver forståelse for, at tekster forholder sig til hinanden og fortolker en tradition. Samtidig kan eleverne aktivt trække på deres egen forhåndsviden og inddrage egne tekster, computerspil og film.

Coraline er klassisk i sin opbygning og indhold, og bygger videre på en lang tradition for gyserfortællinger. Samtidig er den eksperimenterende i sit udtryk, idet den formidler gys gennem en forholdsvis ny genre. Det, at fortællingen dels bruger traditionen, dels bryder den, gør det spændende at sammenligne den med andre gyserfortællinger.

Tegneserieanalysen har meget tilfælles med filmanalysen, og det, at *Coraline* også findes som film, åbner for mulighed for dialog mellem de to medietyper.

I det perspektiverende litteraturarbejde kan der skelnes mellem almen og litterær perspektivering. Hvor den almene perspektivering sætter den analyserede tekst ind i fx en kulturel eller samfundsmæssig kontekst (fx forskellige opfattelser af ondskab gennem tiderne), går den litterære perspektivering på sammenligning af konkrete (medie)tekster (fx genre, tema/motiv, komposition, sprog og virkemidler).

Forslag til gys og graphic novels

Graphic novels:

Marjane Satrapi: *Persepolis – Min iranske barndom* og *Persepolis – Teheran tur-retur* (begge Carlsen 2005)

Computerspil:

Silent Hill
Call of Cthulhu – Dark corners of the earth

Gyserfortællinger:

Sara Skaarup: *Sort Sommer* (Dansklærerforeningen 2008)
Bjarne Reuter: *Skyggenes Hus* (Gyldendal 2007)
Mette Strømfeldt og Steen Langstrup (red.): *POE – 4 makabre hyldester* (2 Feet entertainment 2009)

Gyserfilm:

Coraline (2009)
Midsommer (2003)
Kollegiet (2007)

Få adgang til nyheder og tilbud fra Høst & Søn:
Tilmeld dig vores elektroniske nyhedsbrev via hjemmesiden:
www.hoest.dk – under **nyhedsbrev**

På hjemmesiden kan du på 'Lærerværelset' finde litteraturguider til følgende bøger:

Ronnie Andersen: **Date med en engel** af Inger Lise Lund

Bent Haller: **Knut og køter** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Bent Haller & Lars Vegas Nielsen: **Grænsebørn** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Kamilla Hega Holst: **Metilies underjordiske rejse** af Karen Lise Søndergaard Brandt

Peter Mouritzen & Søren Jessen: **Danser med djævle** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Peter Mouritzen: **Hekseringe – historier om det usynlige** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Dorthe de Neergaard & Els Cools: **To ting man aldrig kan vide** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Ny guide på vej 2009 til følgende bog:

Oskar K. og Dorte Karrebæk: **Idiot!** af Karen Lise Søndergaard Brandt

